

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Veiksmų planas gamtai, žmonėms ir ekonomikai“

(COM(2017) 198 final)

(2018/C 129/15)

Pranešėjas **Lutz RIBBE**

Konsultavimasis	Europos Komisija, 2017 5 31
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2017 4 25
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2017 11 21
Priimta plenarinėje sesijoje	2017 12 6
Plenarinė sesija Nr.	530
Balsavimo rezultatai	157/5/6
(už / prieš / susilaikė)	

1. EESRK išvadų ir rekomendacijų santrauka

1.1. Pirmiausia EESRK palankiai vertina Gamtos direktyvų tinkamumo patikros rezultatus, kuriais remiantis galima daryti išvadą, kad šios direktyvos, kaip platesnės ES biologinės įvairovės politikos esminės dalys, yra tikslingos, tačiau reikia iš esmės pagerinti jų įgyvendinimą.

1.2. Nors ir kiekvienas iš pateiktų 15 atskirų naujojo veiksmų plano veiksmų yra tikslingas, tačiau dėl jo pateikimo kyla tam tikra painiava, nes neiškus jo santykis su esama biologinės įvairovės strategija: daugeliu atvejų turinys sutampa, o naujovės labai nežymios. Komiteto nuomone, būtų buvę tikslingiau atlikti esamos biologinės įvairovės strategijos įvertinimą ar galbūt ją papildyti.

1.3. Visgi didžiausia sėkmingos biologinės įvairovės politikos problema yra ta, kad biologinę įvairovę skatinančios arba palaikančios priemonės šiuo metu žemės savininkams dažniausiai yra ne pajamų šaltinis, o sąnaudų veiksnys. Biologinės įvairovės priemonės, nesvarbu, ar taikomos „Natura 2000“ teritorijose ar kitur, turi būti ekonomiškai naudingos jas įgyvendinantiems. Jos negali ir neturi būti įgyvendinamos šių žmonių sąskaita. Visos iki šiol nustatytos ES ir valstybių narių programos iš esmės neišsprendė šios dilemos, o ir veiksmų plane, kuriame daug kalbama apie abipusę naudą, nenumatyta, kaip tai pasiekti.

1.4. Finansavimo trūkumas yra ne tik didelė problema siekiant sutartų biologinės įvairovės tikslų, bet ir lemia nesėkmingą Europos politiką. Priimami įstatymai, lemiantys išlaidas, tačiau nesusitariama, kas turi už tai mokėti arba kaip jos bus padengtos.

1.5. EESRK pakartotinai ragina Europos Komisiją taikant ekstrapoliavimo metodą iš naujo apskaičiuoti tinklo „Natura 2000“ sąnaudas. Pakartotinai minimos 6,1 mlrd. EUR sąnaudos, EESRK nuomone, neatitinka tinklo „Natura 2000“ finansinių reikių, nes jos turėtų būti dvigubai ar net trigubai didesnės.

1.6. Todėl EESRK mano, kad ypač svarbu pateikti ilgalaikę strategiją biologinės įvairovės politikos finansiniams poreikiams patenkinti⁽¹⁾. Tam tinkamas pagrindas būtų diskusijos dėl perspektyvinio finansinio plano po 2021 m., tačiau nei veiksmų plane, nei ligšioliniuose metoduose, pateikiamuose *diskusijoms skirtame dokumente dėl ES finansų ateities*⁽²⁾, nenurodoma, kad situaciją būtų galima iš esmės pakeisti.

1.7. EESRK ypač palankiai vertina tai, kad Europos Komisija pagal veiksmų planą nori toliau plėtoti žaliają infrastruktūrą. Tačiau Komitetas nurodo, kad ir ši gaires suteikianti koncepcija situacijos nepakeis, jei nebus numatytas finansavimas.

2. Nuomonės rengimo aplinkybės

2.1. Dar 1998 m. ES priėmė sprendimą dėl pirmosios biologinės įvairovės strategijos⁽³⁾, kad būtų sustabdytas laukinių gyvūnų ir augalų rūšių bei jų buveinių nykimas. 2001 m. priimtoje tvaraus vystymosi strategijoje („Geteborgo“ strategija) buvo suformuluoti aiškūs biologinės įvairovės tikslai – iki 2010 m. sustabdyti biologinės įvairovės mažėjimą ES ir atkurti buveines ir natūralias ekosistemas.

2.2. Vėliau buvo priimta daugiau priemonių, pavyzdžiui, 2001 m. – Biologinės įvairovės veiksmų planas⁽⁴⁾, 2006 m. gegužės mėn. dar vienas Biologinės įvairovės veiksmų planas⁽⁵⁾, kuris turinio požiūriu nuo pirmojo mažai kuo skyrėsi.

2.3. Kai buvo pripažinta, kad nebus galima pasiekti nustatyto ir pažadėto tikslo, remiantis Komisijos komunikatu „ES biologinės įvairovės srities tikslo ir vizijos po 2010 m. pasirinktys“⁽⁶⁾, buvo priimta kita, nauja „ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.“⁽⁷⁾, kurioje iš esmės tik atkartoti ankstesnių veiksmų planų reikalavimai ir priemonės ir iki 2020 m. atidėtas pradžioje 2010 metams numatytų tikslų įgyvendinimas.

2.4. Šios biologinės įvairovės strategijos, apimančios šešis atskirus aiškiai apibrėžtus tikslus ir iš viso 20 priemonių, laikotarpio vidurio vertinimo rezultatai buvo gana prasti ir parodė, kad reikia gerokai daugiau pastangų gamtinei aplinkai apsaugoti, jei norima pasiekti naujai užsibrėžtą tikslą iki 2020 m. galutinai sustabdyti rūšių nykimą ir atkurti prarastas buveines.

2.5. Visų šių dokumentų atžvilgiu EESRK pareiškė iš esmės tą pačią poziciją ir kritines pastabas, kad

- siekiant ES „išsaugoti biologinę įvairovę mums trūksta ne įstatymų, direktyvų, programų, pavyzdinių projektų, politinių deklaracijų ar rekomendacijų, o įgyvendinimo ir suderintų veiksmų visais politiniais lygmenimis“.
- „Politikams iki šiol trūko ryžto, tiksliau, valios įgyvendinti priemonių, kurios jau ne vienerius metus vertinamos kaip būtinos, nors komunikate dar kartą aiškiai nurodoma, kad ryžtingai įgyvendinama biologinės įvairovės politika naudinga tiek visuomenei, tiek ir ekonomikai“⁽⁸⁾.
- ES biologinės įvairovės politika galiausiai yra klasikinis europiniu ir nacionaliniu lygmeniu neištesėtų pažadų politikos pavyzdys, nepaisant to, kad politikai visiškai teisingai nustatė problemas ir pasiūlė būtinas priemones. EESRK yra nurodęs, kad nebūtina keisti dabartinio teisinio pagrindo.

2.6. Tačiau J.-C. Juncker vadovaujama Komisija savo REFIT programoje numatė peržiūrėti Gamtos direktyvas. Rezultatai EESRK nuomonę patvirtino, be to, Aplinkos taryba taip pat patvirtina, „kad Gamtos direktyvos, kaip platesnės ES biologinės įvairovės politikos esminės dalys, atitinka savo paskirtį, tačiau jų tikslai gali būti pasiekti ir visomis jų teikiamomis galimybėmis gali būti pasinaudota tik tuo atveju, jeigu bus gerokai pagerintas jų įgyvendinimas“⁽⁹⁾.

⁽¹⁾ Žr. EESRK nuomonę „ES biologinės įvairovės politika“, OL C 487, 2016 12 28, p. 14) ir EESRK nuomonę „Programos LIFE laikotarpio vidurio peržiūra“, (OL C 173, 2017 5 31, p. 7).

⁽²⁾ COM(2017) 358, 2017 m. birželio 28 d.

⁽³⁾ COM(1998) 42 *final*.

⁽⁴⁾ COM(2001) 162 *final*.

⁽⁵⁾ COM(2006) 216 *final*.

⁽⁶⁾ COM(2010) 4 *final*.

⁽⁷⁾ COM(2011) 244 *final*.

⁽⁸⁾ EESRK nuomonė „Biologinė įvairovė – mūsų gyvybės draudimas ir gamtinis turtas. ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.“ (OL C 24, 2012 1 28, p. 111).

⁽⁹⁾ Žr. 2017 m. birželio 19 d. Aplinkos tarybos išvadas.

2.7. Reaguodama į REFIT proceso rezultatus Komisija pateikė „Veiksmų planą gamtai, žmonėms ir ekonomikai“⁽¹⁰⁾, kuris nagrinėjamas šioje nuomonėje.

3. Bendrosios pastabos dėl veiksmų plano

3.1. Veiksmų plane pirmiausia iš naujo aprašoma dramatiškai bloga rūšių ir buveinių, kurių apsauga jau seniai turėjo būti užtikrinta 1979 arba 1992 m. priimtomis Gamtos direktyvomis, išsaugojimo būklė. Minimi „tokie pagrindiniai įgyvendinimo spragas lemiantys veiksniai: riboti ištekliai, prastas vykdymo užtikrinimas, per mažas gamtos tikslų integravimas į kitas politikos sritis, žinių stoka, ribotos galimybės naudotis duomenimis ir nepakankamas bendravimas bei suinteresuotųjų šalių neįtraukimas“. „Be to, asmenys, atsakingi už direktyvų įgyvendinimą, ypač regionų ir vietos lygmeniu, ne visada pakankamai gerai žino direktyvų reikalavimus ar jose numatytas lanksčiai veikti leidžiančias nuostatas bei galimybes. Taip gali kilti įtampas tarp gamtos saugotojų ir ūkinės veiklos vykdytojų.“

3.2. Veiksmų plano tikslas – „pagerinti direktyvų įgyvendinimą ir jų derėjimą su socialiniais ir ekonominiais tikslais, taip pat labiau įtraukti nacionalines, regionines ir vietos valdžios institucijas, suinteresuotąsias šalis ir piliečius“.

3.3. Kadangi direktyvose svarbus teritorinis lygmuo ir jas įgyvendinant pagrindinis vaidmuo tenka regionų ir vietos valdžios institucijoms, rengiant šį veiksmų planą glaudžiai bendradarbiauta su Europos regionų komitetu. Šis komitetas ateityje atliks labai svarbų vaidmenį į šią veiklą įtraukdamas regionų ir vietos valdžios institucijas bei su jomis palaikydamas ryšius.

3.4. Veiksmų plane numatomas glaustas tvarkaraštis, kad Komisija iki šios kadencijos pabaigos 2019 m. galėtų atsiskaityti, kaip sekėsi įgyvendinti veiksmus. Komiteto nuomone, tai labai aukštas tikslas vien dėl to, kad Komisija nenumato jokių papildomų žmoniškųjų išteklių šiam veiksmų planui įgyvendinti.

3.5. Veiksmų planą sudaro keturios prioritetinės sritys ir iš viso 15 konkrečių veiksmų:

— A prioritetas. Tobulinti gaires ir žinias, užtikrinti geresnį derėjimą su platesniais socialiniais ir ekonominiais uždaviniais.

— B prioritetas. Stiprinti politinę atsakomybę ir gerinti atitiktį.

— C prioritetas. Daugiau investuoti į „Natura 2000“ ir gerinti sinergiją su kitomis ES finansavimo priemonėmis.

— D prioritetas. Geresne komunikacija ir informacijos sklaida įtraukti piliečius, suinteresuotąsias šalis ir bendruomenes.

4. Konkrečios EESRK pastabos dėl veiksmų plano

4.1. EESRK pirmiausia palankiai vertina tinkamumo patikros rezultatus ir mano, kad tai patvirtina jo ligšiolinę poziciją. Atliekant tinkamumo patikrą dalyvavo itin daug suinteresuotųjų subjektų. Tai rodo, kad ES biologinės įvairovės politika yra plačius visuomenės sluoksnius dominanti tema, tiesiogiai su ja susijusi ir intensyviai aptariama.

4.2. Nors kiekvienas iš 15 veiksmų plano veiksmų padeda geriau įgyvendinti galiojančius gamtos apsaugos teisės aktus, EESRK nevisiškai supranta, kodėl Komisija ir vėl pateikė naują planą. EESRK nuomone, tikslingiau būtų buvę įvertinti esamą biologinės įvairovės strategiją ir jos 6 atskirus tikslus bei 20 konkrečių veiksmų, atlikti tikslų trūkumų analizę, ją paskelbti ir jos pagrindu į esamą strategiją galbūt įtraukti papildomus veiksmus. Pateiktas naujas veiksmų planas kelia tam tikrą painiavą, nes visiškai neaiškus jo ryšys su esama biologinės įvairovės strategija, juo labiau, kad kai kurie veiksmų plano veiksmai (pavyzdžiui, nurodyti kaip B ir C prioritetai) jau ne vienerius metus yra įtraukti į ES biologinės įvairovės programas ir politinę darbotvarkę ir nesulaukia, kada bus įgyvendinti.

⁽¹⁰⁾ COM(2017) 198 *final*, 2017 m. balandžio 27 d.

4.3. EESRK jau yra išsakęs kritiką, kad didelis programų ir strategijų skaičius veikia klaidina ir gali sukelti įspūdį, kad kai kaskart pateikiamos naujos programos / planai ar strategijos, tik norima sudaryti įspūdį, kad imamasi veiksmų, kurie iš tikrųjų mažai ką keičia.

4.4. Europos Komisijos pranešimo spaudai dėl veiksmų plano pavadinime nurodoma, kad jis padės regionams „ne tik saugoti biologinę įvairovę, bet ir gauti su gamtos apsauga susijusios ekonominės naudos“. Komitetas vertina tai, kad veiksmų plane kalbama ne tik apie gamtą ar biologinę įvairovę, bet ir žmogaus, gamtos ir ekonominės veiklos sąveiką. Tai aiškiai rodo, kad biologinės įvairovės politika neapsiriboja etiniu-moraliniu įsipareigojimu saugoti rūšis ir buveines. Ir tai sutampa su pastarųjų metų EESRK teiginiais.

4.5. Ne viename Europos regione jau seniai sukurtos koncepcijos, rodančios, kad žmonėms gali būti naudingas gamtinis kapitalas. Pavyzdžiui, akivaizdus turizmo ir įvairiapusiško kraštovaizdžio bei didelės biologinės įvairovės ryšys. Be to, vis labiau suvokiama, kad ekosistemines paslaugas, kurios teikiamos ne tik „Natura 2000“ teritorijose, skatina visuomenės gerovę.

4.6. Tačiau pagrindinė problema yra ta, kad biologinę įvairovę skatinančios arba palaikančios priemonės šiuo metu žemės savininkams dažniausiai yra ne pajamų šaltinis, o sąnaudų veiksnys. Jei anksčiau „gamtinė įvairovė“ buvo neatsiejamas ekstensyviojo ūkininkavimo produktas, tai dabar, be kita ko, dėl sunkių ekonominių sąlygų, kurios tenka, pavyzdžiui, ūkininkams ir miškininkams, kilo klasikinis žemėnaudos konfliktas.

4.7. Biologinės įvairovės priemonės, nesvarbu, ar taikomos „Natura 2000“ teritorijose ar kitur, turi būti ekonomiškai naudingos jas įgyvendinantiems. Jos negali ir neturi būti įgyvendinamos šių žmonių sąskaita. Iki šiol nustatytos ES ir valstybių narių programos neišsprendė šios dilemos, o ir veiksmų plane, kuriame daug kalbama apie abipusę naudą, beveik nenumatyta, kaip tai pasiekti.

4.8. To nepakeis ir veiksmai, kurių anksčiau nebuvo biologinės įvairovės strategijose ir kurie dabar įtraukti į veiksmų planą: kokia gera bebūtų informuotumo didinimo kampanija, gerai apgalvotas visuomenės dalyvavimas, patobulintos gairės ar net gegužės 21 d. paskelbta „Europos „Natura 2000“ diena“ – veiksmų plane naujai numatytos priemonės nebus sėkmingos, kol nebus tinkamų ekonominių ir finansinių sąlygų. EESRK nuomone, tai reikia pagerinti iš esmės ir naujo vidutinio laikotarpio fiskalinio planavimo nuo 2021 m. metu numatyti pakankamus asignavimus tinklui „Natura 2000“; be to, reikia užtikrinti pakankamą su įgyvendinimu susijusių įstaigų darbuotojų skaičių tiek ES, tiek ir valstybių narių lygmeniu.

5. Nepakamų finansinių išteklių dilema

5.1. Dar tik pradėjus kurti „Natura 2000“ tinklą žemės savininkams / naudotojams, pavyzdžiui, buvo pažadėta, suteikti pakankamą finansinę kompensaciją, jei veiksmai ar reikalavimai „Natura 2000“ teritorijose jiems darys neigiamą ekonominį poveikį. Komisija savo „ES biologinės įvairovės veiksmų plano įgyvendinimo 2010 m. vertinime“⁽¹¹⁾ daro išvadą, kad pakamų finansinių išteklių užtikrinimas yra viena iš keturių svarbiausių paramos priemonių. Tačiau ji pati taip pat pažymi, kad „patenkinama tik 20 % saugomų teritorijų, įskaitant Europos „Natura 2000“ tinklą, valdymo bendro finansavimo poreikių. 2004 m. apskaičiuota, kad 25 ES valstybėse narėse „Natura 2000“ valdymui kasmet reikėtų skirti 6,1 mlrd. EUR.“ Taigi, kasmet susidaro mažiausiai 5 mlrd. EUR finansinė spraga!

5.2. Naujesni skaičiavimai taikant ekstrapoliacijos metodą rodo, kad finansinės reikmės „Natura 2000“ teritorijoms yra gerokai didesnės. Vokietijos federalinių žemių apskaičiavimu, metinės finansinės reikmės antžeminiam „Natura 2000“ tinklui Vokietijoje siekia 1,417 mlrd. EUR, o tai yra vidutiniškai 175 EUR už hektarą. Ekstrapoliuojant šias sąnaudas visam ES antžeminiam „Natura 2000“ tinklui, ES 28 metinės finansinės reikmės siekia netgi apie 21 mlrd. EUR. Dar reikėtų pridėti „Natura 2000“ jūrinių teritorijų sąnaudas. EESRK primygtinai ragina Europos Komisiją atlikti naujus ir patikimus viso „Natura 2000“ tinklo sąnaudų skaičiavimus.

⁽¹¹⁾ COM(2010) 548, p. 13.

5.3. Nepakankamas finansavimas „Natura 2000“ tinklo ūkininkavimui yra ne tik didelė problema siekiant sutartų biologinės įvairovės tikslų, bet ir lemia nesėkmingą Europos politiką. Priimami įstatymai, kurie lemia sąnaudas. Tačiau tuo pat metu nesusitariama, kas už tai mokės ir kaip šios sąnaudos bus padengiamos. Nuoseklumo nebuvimas tarp ES teisės aktų ir ES biudžeto yra pagrindinis Europos biologinės įvairovės apsaugos problemų šaltinis.

5.4. Veiksmų plane ES biudžetas taip pat laikomas nustatytu. Šiuo požiūriu tai yra suprantama, nes jau pasiekėme esamo finansavimo laikotarpio 2014–2020 m. vidurį, tačiau taip veiksmų planas nepadės išspręsti biologinės įvairovės apsaugos problemų.

5.5. Vienintelė naujajame veiksmų plane nurodoma finansinė priemonė yra pagal programos LIFE biudžetą gamtos ir biologinės įvairovės skatinimo projektų finansavimo padidinimas 10 % Poveikis biudžetui turi būti neutralus, t. y. išlaikant tokio pat lygmens bendrą programos LIFE biudžetą, tačiau nukentės kitos programos LIFE priemonės. 2014–2017 m. programos LIFE biudžete prioritetinei sričiai „Gamta ir biologinė įvairovė“ buvo numatyta apie 610 mln. EUR. Taigi, 10 % padidinimas reiškia 15 mln. EUR per metus.

5.6. Todėl Komisija teisingai pagal veiksmų plano C prioritetą („Daugiau investuoti...“) nurodo, kad taip pat reikia „gerinti sinergiją su kitomis ES finansavimo priemonėmis“, „geriau informuoti apie galimybes gauti finansavimą iš sanglaudos politikos priemonių“, atkreipia dėmesį į bendrą žuvininkystės politiką ir praneša ketinanti pateikti gaires „žaliajai infrastruktūrai“ skatinti. Tačiau visa tai nėra nauji veiksmai ar pasiūlymai, o dalykai, kurie jau kurį laiką yra įtraukti į politinę darbotvarkę ir kuriuos raginama įgyvendinti. Juos galima rasti ankstesnėse biologinės įvairovės programose ir veiksmuose, kurie per pastaruosius metus padėties nepagerino.

5.7. Taigi, reikėtų, kad Komisija pateiktų ilgalaikę strategiją dėl finansinių poreikių patenkinimo⁽¹²⁾. EESRK nuomone, šiuo metu prasidedanti diskusija dėl finansinės programos būtų tinkama vieta tokiems svarstymams. Patirtis rodo, kad regionų, gamtosaugos organizacijų, taip pat ūkininkų ir miškininkų bendradarbiavimo projektai gali būti labai sėkmingi įgyvendinant „Natura 2000“ veiksmus, jei jie bus pakankamai patrauklūs ekonominiu požiūriu. Tačiau nei veiksmų plane, nei ligšioliniuose metoduose, pateikiamuose *diskusijoms skirtame dokumente dėl ES finansų ateities*⁽¹³⁾, nenurodoma, kad situacija galėtų iš esmės pasikeisti.

5.8. EESRK ypač palankiai vertina tai, kad Europos Komisija pagal veiksmų planą nori toliau plėtoti žaliąją infrastruktūrą. Tačiau Komitetas nurodo, kad ir ši gaires suteikianti koncepcija situacijos nepakeis, jei nebus numatytas finansavimas. Šiuo požiūriu EESRK atkreipia dėmesį į išvadą, kurias 2017 m. birželio 19 d. savo posėdyje priėmė Aplinkos taryba, ragindama toliau plėtoti transeuropinį žaliosios infrastruktūros tinklą (TEN-G).

5.9. Todėl Komitetas nori priminti apie savo neseniai priimtą nuomonę dėl programos LIFE laikotarpio vidurio peržiūros⁽¹⁴⁾, kurioje pasiūlė, kad programa LIFE taptų „pagrindine tinklo „Natura 2000“ finansavimo priemone. Anksčiau pasirinktas metodas finansuoti tinklą „Natura 2000“ daugiausia ES regioninės plėtros fondo lėšomis ir organizuoti jį pagal antrąją bendros žemės ūkio politikos ramstį laikytinas nepakankamu. Šiuo klausimu Komitetas nurodo savo nuomonę⁽¹⁵⁾ ir pasisako už atitinkamą tikslingą programos LIFE biudžeto didinimą. Būtina laikytis visų paramos priemonių nuoseklumo, taigi, negali būti kitiems ES fondams priešingos ar dvigubos paramos.“

5.10. Veiksmų plane numatyta geresne komunikacija ir informacijos sklaida įtraukti piliečius, suinteresuotąsias šalis ir bendruomenes. Šiuo tikslu ketinama, be kita ko, su Regionų komitetu sukurti „platformą“. EESRK tai vertina palankiai ir yra giliai įsitikinęs, kad aktyvesnis pilietinės visuomenės įtraukimas į įgyvendinimo procesą neabejotinai duotų teigiamų rezultatų.

⁽¹²⁾ EESRK nuomonė „Biologinė ES įvairovės politika“ (OL C 487, 2016 12 28, p.14) ir „Programos LIFE laikotarpio vidurio peržiūra“ (OL C 173, 2017 5 31, p. 7).

⁽¹³⁾ COM(2017) 358, 2017 m. birželio 28 d.

⁽¹⁴⁾ EESRK nuomonė „Programos LIFE laikotarpio vidurio peržiūra“ (OL C 173, 2017 5 31, p. 7).

⁽¹⁵⁾ Žr. EESRK nuomonę „ES biologinės įvairovės politika“ (OL C 487, 2016 12 28, p. 14).

5.11. EESRK džiaugiasi, kad Komisija veiksmų planą parengė glaudžiai bendradarbiaudama su RK ir nori jį kartu įgyvendinti. Komitetas savo ruožtu siūlo savo pagalbą, nes, jo nuomone, be pilietinės visuomenės išsipareigojimų ir pritarimo vietos ir regionų valdžios institucijos nebus itin sėkmingos.

2017 m. gruodžio 6 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas*
Georges DASSIS
